

4. Кукарникова Т.Э. Документы в уголовном процессе и криминалистике // Воронежские криминалистические чтения / Под ред. О.Я. Баева. – Воронеж, 2001. – Вып. 2. – С.160-167.
5. Власов В.П. Следственный осмотр и предварительное исследование документов. – М., 1961.
6. Криминалистика: Учеб. для вузов / Под ред. Р.С. Белкина. – М., 2000.
7. Криминалистика: Учеб. / Под ред. В.А. Образцова. – М., 1997.
8. Воробей О.В. Криміналістичне дослідження паперових грошей: Посіб. – К., 2003.
9. Будзієвський М.Ю., Іщенко А.В. Особливості криміналістичного дослідження бланків посвідчень водія транспортних засобів // Науковий вісник НАВСУ. – 2004. – № 2. – С. 95-103.
10. Рохлин В.И. Расследование преступлений, связанных с ненадлежащим исполнением служебных обязанностей в сфере хозяйствования: Конспект лекций. – Л., 1984.
11. Белов М.Б. Основы расследования хищений, совершаемых работниками банков с использованием служебного положения: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2000.
12. Хвалин В.А. Орудие преступления как объект криминалистики и следственной практики: Курс лекций. – М., 2000.

Надійшла до редакції 27.01.2012

О.О. Деревягін

кандидат юридичних наук

(Донецький юридичний інститут МВС України)

УДК 343.93 (277.75)

СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ТАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ В КУРОРТНІЙ МІСЦЕВОСТІ АР КРИМ

Досліджено стан організації та тактики протидії злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим та їх вплив на ефективність запобігання злочинам. Надано рекомендації щодо напрямків моніторингу стану оперативної обстановки.

Ключові слова: оперативна обстановка, запобігання злочинам, протидія злочинам, курортна місцевість АР Крим, організація та тактика, місця зі складною оперативною обстановкою.

Исследуется состояние организации и тактики предотвращения преступлений подразделениями уголовного розыска в курортной местности АР Крым и их влияние на эффективность предотвращения преступлений. Разработаны рекомендации по направлениям мониторинга состояния оперативной обстановки.

Ключевые слова: оперативная обстановка, предотвращение преступлений, противодействие преступлениям, курортная местность АР Крым, организация и тактика, места со сложной оперативной обстановкой.

In article the condition of the organization and tactics of prevention of crimes by criminal investigation department divisions in resort district AR of Crimea and their influence on efficiency of prevention of crimes

is investigated. Recommendations about directions of monitoring of a condition of operative conditions are developed.

Keywords: Operative conditions, prevention of crimes, resort district AR of Crimea, the organization and tactics, places with difficult operative conditions.

Постановка проблеми. Розбудова проактивної моделі поліцейської діяльності потребує створення ефективної системи протидії злочинності та запровадження оперативного-розшукового моніторингу криміногенних процесів у суспільстві. Означене є неможливим без дослідження організації та тактики протидії злочинам підрозділами карного розшуку в цілому та аналізу їх стану в курортній місцевості АР Крим зокрема.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні проблеми організації та тактики протидії злочинам у організації діяльності оперативних підрозділів займалися професори К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко, Я.Ю. Кондратьєв, М.В. Корнієнко, В.Л. Ортинський, В.Л. Регульський, О.П. Снігерьев, І.Р. Шинкаренко, В.А. Яценко та ін.

Мета статті – дослідити сучасний стан організації та тактики протидії злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим та їх вплив на ефективність запобігання злочинам.

Виклад основного матеріалу. Оперативно-розшукова протидія як будь-яка діяльність має свою організацію, що є складовою частиною організації оперативно-розшукової діяльності, її закономірності та правила визначають особливості протидії злочинам. Означена діяльність підпорядковується закономірностям, що досліджуються теорією управління. Оперативно-розшукова протидія злочинам підрозділами карного розшуку взаємопов'язана з іншими функціональними підсистемами протидії злочинності, із зовнішнім середовищем. Враховуючи особливості оперативно-розшукової протидії, слід зазначити, що її структурна побудова складається з системи гласних і негласних заходів, що в умовах зовнішнього середовища дозволяє вирішити поставлені перед нею завдання – пошук і фіксацію фактичних даних з метою профілактики, попередження, запобігання та припинення злочинів.

Теоретико-прикладні основи організації ОРД щодо протидії злочинності інтенсивно розвивалися в останні 50 років. Значний проша-рок наукових здобутків стосується діяльності карного розшуку за різними напрямками протидії злочинності. Однак фактично жодної роботи на теренах колишнього СРСР та СНД не було присвячено системним проблемам організації оперативно-розшукової протидії злочинам в умовах курортних регіонів України взагалі та курортів АР Крим зокрема. За часів СРСР було здійснено два дисертаційних дослідження із загальних кримінологічних проблем попередження

злочинності у курортних містах та функціонування органів внутрішніх справ міст-курортів [1]. У Росії було видано роботу з кримінологічних проблем профілактики злочинності в умовах курортної місцевості Краснодарського краю, в якій розглядалися загальні основи організації профілактики злочинності неповнолітніх та молоді [2]. Складна оперативна обстановка на курортах України та Криму визначають особливості організації та чинників ефективності оперативно-розшукового протидії злочинам карним розшуком. Їх визначення неможливе без розгляду організації ОРД в цілому.

Організація (франц. «organisation», від латинського «organum» – улаштуванню, від грецького – інструмент, знаряддя): 1) властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється в упорядкованості внутрішньої будови; 2) соціальна функція суспільства, завдяки якій створюються виробничі, економічні та інші системи, встановлюється динамічна рівновага між її елементами, забезпечуються сталість і водночас розвиток різних суспільних структур; 3) одна з універсальних функцій суспільного управління – складова змісту управлінської діяльності щодо впорядкування певних суспільних відносин, раціональної побудови органів управління, а також системи управління у цілому як сукупності відповідних управлінських елементів, що перебувають у відношеннях та зв'язках між собою і утворюють органічну цілісність, єдність; 4) об'єднання людей, які спільно реалізують програму або мету та діють на основі конкретних правил, процедур [3].

Враховуючи наведене етимологічне тлумачення організації та порівнявши його з сучасними дослідженнями у сфері організації правоохоронної діяльності та ОРД, можемо визначити, що «організація» може розглядатися з двох позицій: як стан системи, призначеної для рішення конкретних функцій-завдань; як функція управління – діяльність.

За роки формування теоретичного підґрунтя оперативно-розшукової діяльності взагалі та оперативно-розшукової протидії зокрема існували різні точки зору на сутність та зміст організації ОРД:

– цілеспрямована діяльність керівників органів (апаратів) внутрішніх справ щодо створення оптимальних умов функціонування служб та підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукові дії щодо організації взаємодії між ними, спрямування їх зусиль на успішне виконання завдань щодо боротьби зі злочинністю шляхом моніторингу та глибокої оцінки наявної оперативної обстановки, прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень, які забезпечують комплексне використання оперативно-розшукових сил, засобів та методів, і реалізації рішень у ході повсякденної оперативно-розшукової роботи (В.О. Лукашов) [4];

– найбільш цілеспрямована при даних умовах система використання органом сил, засобів і методів (А.Г. Лекарь) [5];

– комплексність у застосуванні оперативно-розшукових сил, засобів і методів для ефективного розв'язання завдань (Д.В. Гребельський) [6];

– комплекс заходів, спрямованих на формування і розвиток системи і структури оперативно-розшукових підрозділів з метою ефективного застосування всього арсеналу оперативно-розшукових сил, засобів і методів у боротьбі зі злочинністю (Л.М. Калинкович) [7];

– найбільш доцільна за даних умов система використання наявних сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності в боротьбі з правопорушеннями і злочинністю (Е.О. Дідоренко, Я.Ю. Кондратьєв, І.П.Козаченко, В.Л. Регульський) [8];

– система заходів з інформаційно-аналітичного забезпечення, визначення завдань прогнозування, планування, організації, корегування, обліку і контролю. Даної точки зору дотримувалися В.Г. Афанасьєв, О.М. Бандурка, І.І. Басецький, М.В. Маркелов, Г.І. Петров, Г.А. Туманов, В.Ю. Фролов [9];

– складається з таких груп елементів: структурно-функціональна – визначення функцій-завдань, формування структурно-функціональних підрозділів та розробка їх моделі розстановки сил і засобів; інформаційно-аналітична – збирання, накопичення, аналіз інформації; управлінська – прийняття, виконання, контроль і перевірка управлінських рішень, у тому числі з організації взаємодії, підбору і навчання особового складу та впровадження в практику сучасних науково-технічних досягнень та інноваційних технологій (О.В. Копан) [10];

– система правових матеріально-технічних (економічних) заходів, що забезпечують з урахуванням сучасного стану і перспектив зміни оперативної обстановки спеціалізоване і комплексне використання сил, засобів, методів і форм (А.Б. Утевський, А.А. Галючек) [11];

– система заходів, що складається з кількох рівнів, а саме: **I рівень** – стратегічний – система заходів, що забезпечують ефективність функціонування системи оперативно-розшукових підрозділів на підставі розподілу функцій, завдань та повноважень з метою досягнення поставлених перед ними цілей, з урахуванням відсутності структурної єдності елементів цієї системи і їх відомчої роз'єднаності; **II рівень** – комплекс заходів з використання функцій оперативно-розшукових сил з метою виконання поставлених перед ними завдань; **III рівень** – система заходів, що забезпечують ефективність функціонування оперативно-розшукових сил з метою виконання поставлених перед ними завдань; **IV рівень** – комплекс заходів, що забезпечують оптимальну структуру оперативно-розшукових сил, необхідний рівень управління ними, ефективність їх діяльності та удосконалення її засобів і методів; **V рівень** – комплекс заходів для створення оптимальних умов для визначення і застосування найбільш ефективних і доцільних у конкрет-

ній ситуації рекомендацій з метою досягнення максимальних результатів за мінімальні витрати часу, сил і засобів; **VI рівень** – тактичний рівень організації [12].

З урахуванням означених думок науковців, а також фахівців у сфері управління правоохоронною діяльністю (О.М. Бандурка, А.І. Берлач, О.В. Копан), які вказують, що управлінський процес складається з інформаційно-аналітичної роботи, визначення завдань, прогнозування, планування, організації, корегування, обліку і контролю [13], можна визначити організацію оперативно-розшукової протидії злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим як діяльність держави та уповноважених нею органів управління на створення проактивної системи оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у курортній місцевості АР Крим з розподілом функцій-завдань між підрозділами карного розшуку різних рівнів для формування оптимальної структури підрозділів карного розшуку та створення умов для виконання притаманних їм функцій.

На підставі думок означених науковців та системного аналізу сучасної організації ОРД можемо виокремити основні її елементи стосовно протидії злочинам підрозділами карного розшуку у курортній місцевості АР Крим:

1) визначення функцій-завдань підрозділів карного розшуку на стратегічному та тактичному рівні щодо протидії злочинам;

2) формування структурних підрозділів карного розшуку залежно від специфіки курортного регіону, розробка раціональної моделі розстановки гласних та негласних сил та засобів щодо забезпечення протидії злочинам;

3) підбір та навчання особового складу та конфідентів;

4) інформаційно-аналітична робота: моніторинг середовища функціонування з метою збирання, накопичення та аналізу інформації, необхідної для виконання функцій-завдань, що стоять перед підрозділами карного розшуку щодо протидії злочинам у курортній місцевості АР Крим;

5) прийняття управлінських рішень щодо організації діяльності підрозділів карного розшуку під час виконання завдань, які стоять перед ними;

6) організація заходів щодо виконання прийнятих рішень, робота з виконавцями, організація внутрішньої та зовнішньої взаємодії з оперативними підрозділами ОВС і інших правоохоронних органів;

7) контроль, перевірка виконання, облік та коригування діяльності підрозділів карного розшуку щодо протидії злочинам у курортній місцевості АР Крим;

8) впровадження в практику сучасних досягнень науки та новітніх оперативно-технічних засобів.

Кожен з означених елементів є важливим та необхідним. Визначення шляхів удосконалення організації ОРД у сфері протидії злочинам неможливе без аналізу кожного. Враховуючи надбання останніх років у дослідженні кожного з елементів організації запобіжної діяльності підрозділів карного розшуку, доцільно починати аналіз зазначеної діяльності на курортах Криму з розгляду стратегічного та тактичного рівня.

На стратегічному рівні відповідно до оперативно-розшукової стратегії здійснюється формування системи карного розшуку, визначаються функції та завдання та розподіл повноважень за рівнями управління діяльністю протидії злочинам у курортно-туристичній сфері взагалі, формується система координації діяльності, створюються системи кадрового, освітнього та інформаційного забезпечення, а також система цивільного громадського контролю [14].

На тактично-регіональному рівні організація запобіжної діяльності у курортних регіонах Криму визначається специфікою запобіжної діяльності:

- здійснення оперативно-профілактичного спостереження за особами, поставленими на профілактичний облік у зв'язку з високою ймовірністю їхнього злочинного поведіння;
- ефективність індивідуальної запобіжної діяльності забезпечується головним чином завдяки оперативній поінформованості про контингент осіб, які можуть вчиняти злочини, і особливості кожної особи, що продемонструвала антигромадську поведінку або перебуває під впливом антигромадських і злочинних елементів;
- фіксується середовище місцевих кримінально активних жителів, у якому здійснюються розвідувально-пошукові заходи щодо виявлення протиправної поведінки та протидії злочинам;
- оперативним шляхом перевіряється причетність до вчинення злочинів осіб (у тому числі тих, що раніше не попадали у поле зору правоохоронних органів), що перебувають під оперативним спостереженням, та злочинців, що розшукуються;
- вивчаються окремі категорії осіб, що становлять оперативний інтерес, їх злочинні зв'язки, спосіб життя, наявна поведінка й минуле для одержання підстав до застосування запобіжних заходів.

На тактично-територіальному рівні важливішим елементом організації є визначення функцій-задач кожного підрозділу (сектору) карного розшуку, приведення структури у відповідність до особливостей курорту.

На сьогодні причинами невідповідності організації оперативно-розшукової протидії злочинам у курортній місцевості АР Крим є: невідповідність структури секторів карного розшуку вимогам принципу спеціалізації; багатофункціональність завдань, що вирішуються опе-

ративними працівниками карного розшуку; неврахування сезонного фактору в управлінні діяльністю карного розшуку; відсутність системно-комплексного підходу к протидії злочинності, особливо у сфері протидії злочинам у курортній місцевості АР Крим; відсутність об'єктивних показників оцінки профілактично-запобіжної діяльності.

Ефективна діяльність конкретного підрозділу карного розшуку багато в чому залежить від функцій-завдань, реалізація яких забезпечує досягнення мети діяльності всієї кримінальної міліції щодо протидії злочинам, особливо в умовах курортної місцевості АР Крим.

Для рішення завдань протидії злочинам підрозділи карного розшуку здійснюють оперативну перевірку отриманої інформації в встановленому законом порядку. Однак у чинному Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» відсутня констатація стадії попередньої оперативної перевірки.

Оперативні працівники карного розшуку зобов'язані здійснювати періодичний контроль за ходом процесів протидії і припинення злочинів, а також давати вказівки щодо уточнення й необхідної корекції тактики й інтенсивності застосування профілактичного впливу, суб'єктам його застосування.

З метою забезпечення безпеки осіб й об'єктів, на які готується зазіхання, працівники карного розшуку зобов'язані звернути особливу увагу на посилення конспірації при проведенні оперативно-розшукових заходів. Для цього повинні бути створені умови, що забезпечують особисту й суспільну безпеку і схоронність об'єктів від можливих злочинних зазіхань, шляхом обмеження використання оперативних відомостей у документах і на різних нарадах. Крім того, забороняється використати у виступах перед громадськістю та у публікаціях у ЗМІ відомості, що являють собою службову таємницю, секретні й неперевірені дані.

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє визначити фактори, що знижують ефективність організації та тактики оперативно-розшукової протидії злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим:

– прогалини у чинному законодавстві та недоліки нормативного регулювання щодо закріплення структури оперативних підрозділів розподілу їх функцій, завдань та повноважень у відповідності до регіональних особливостей курортів АР Крим;

– низький рівень оперативної підготовленості сил;

– відсутність програм реалізації оперативно-розшукової стратегії у частині оптимальної системи оперативно-розшукової протидії злочинам у курортно-туристичній галузі взагалі та в курортній місцевості АР Крим зокрема;

– відсутність концепції формування та спеціалізації конфідентів

за об'єктовим принципом;

- недостатній рівень професіональної підготовки оперативних працівників в умовах курортної місцевості АР Крим;

- відсутність сучасного наукового та методичного забезпечення протидії злочинам в умовах курортної місцевості АР Крим .

Означене дозволяє визначити, що причинами недостатньо ефективною протидії є:

- низький рівень обміну інформацією між ОВС курортних місцевостей щодо груп та осіб, які скоюють злочини в курортній місцевості АР Крим, не здійснюється картографічне спостереження їх міграції по Криму;

- слабкі оперативні позиції підрозділів карного розшуку АР Крим у кримінальному середовищі в умовах курортної місцевості, зокрема, в місцях збуту викраденого, відстою і розукомплектування викраденого автотранспорту;

- поверхневе відпрацювання осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, зокрема, недостатня ефективність відпрацювання затриманих за непереривною схемою (Дніпропетровський досвід);

- недоліки службової підготовки щодо опанування інноваційних методик протидії злочинам в умовах курортної місцевості АР Крим.

Бібліографічні посилання

1. *Боровой А.А.* Организация функционирования городских и районных органов внутренних дел в городах-курортах: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – М., 1985.
2. *Полтарыгин Р.В.* Профилактика преступности несовершеннолетних и молодежи (в условиях курортного региона): Монография. – М., 2004.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К., 1998. – Т. 4: Н – П. – 2002.
4. *Лукашов В.А.* Сущность и задачи организации оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Лекция. – Омск, 1982.
5. *Лекарь А.Г.* Основы организации предотвращения преступлений органами внутренних дел: Учеб. пособ. – Ташкент, 1988.
6. *Гребельский Д.В.* Теоретические основы и организационно-правовые проблемы ОРД органов внутренних дел. – М., 1979.
7. *Калинкович Л.Н.* Правовые и организационные основы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: Учеб. пособ. – Мн., 1988.
8. *Маркелов М.В., Фролов В.Ю.* Основные элементы организации оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел // Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной деятельности. – Омск, 1986. – С. 88-102.
9. *Баранов В.В., Самойлов В.Г.* Организация агентурной работы милиции: Учеб. пособ. – М., 1979.
10. *Копан О.В.* Функціональна організація макросистем внутрішньодержавної безпеки // Вісник Харків. ун-ту внутр. справ. – 2001. – № 15. – С. 217-223.
11. *Душейко Г.О.* Організаційно-тактичні основи реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії порушення кримінальної справи: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2001.
12. *Аркуша Л.І.* Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2002.
13. *Бандурка О.М.* Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення: Монографія. – Х., 1999.

14. Дерев'ягін О.О. Удосконалення організації запобігання та розкриття квартирних крадіжок у курортній місцевості АР Крим // Кримський юридичний вісник КЮІ ОДУВС. – 2010. – № 1 (8). – С. 69-75.

Надійшла до редакції 01.02.2012

О.В. Карнаухов

кандидат юридичних наук
(Академія митної служби України)

УДК 348.98

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЗНАННЯ У СПРАВАХ ПРО КОНТРАБАНДУ

Розглянуто особливості реалізації теорії криміналістичного забезпечення розслідування злочинів на прикладі дізнання митних органів у справах про контрабанду; проаналізовано теоретичні погляди вчених-криміналістів, практику розслідування митними органами кримінальних справ про контрабанду з урахуванням особливостей, притаманних умовам виявлення та дізнання у злочинах цієї категорії, зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: *криміналістичне забезпечення, розслідування злочинів, система, дізнання, митні органи, особливості дізнання у справах про контрабанду.*

Рассматриваются особенности реализации теории криминалистического обеспечения расследования преступлений, на примере дознания таможенных органов по делам о контрабанде; анализируются теоретические взгляды ученых-криминалистов, практика расследования таможенными органами уголовных дел о контрабанде с учетом особенностей, свойственных условиям выявления и дознания преступлений данной категории, делаются соответствующие выводы.

Ключевые слова: *криминалистическое обеспечение, расследование преступлений, система, дознания, таможенные органы, особенности дознания по делам о контрабанде.*

The article is devoted to the features of realization of theory of the criminalistics providing of investigation of crimes, on the example of inquest of custom authorities in matters about contraband goods. In the article the theoretical looks of scientific criminal lawyers, practical worker of investigation are analysed by custom authorities of criminal cases about contraband goods taking into account features peculiar to the terms of exposure and inquest of crimes of this category and corresponding conclusions are done.

Keywords: *criminalistics providing, investigations of crimes, system, inquest, custom authorities, features of inquest in matters about contraband goods.*